

רשימות

האם הבכּי והצער מהוּים סתירה לקבלת דין שמים באהבה?

מרשימותיו של ת"ח אחד

אבלים רבים מוטרדים מאד מהשאלה האם מותר להם לבכות ולהצטער. יסוד השאלה היא החובה לברך על הרעה כשם שמברכים על הטובה, וכן דברי חז"ל: "לעולם יהא אדם רגיל לומר כל דעביד רחמנא לטב עביד" (ברכות ס:). לאור דברים אלה חושב האב"ל, שבכּי וצער מהוּים סתירה לקבלת הדין באהבה. אי לכך הוא סבור שעליו להיות מאופק, לכלוא את דמעותיו ולדכא את הרגשותיו הטבעיות. לגישה זו יש לכאורה אסמכתא בהלכה: "שלושה ימים לבכּי" (שלחן ערוך יורה דעה סי' שצד, א) — שלושה ולא יותר.

שאלה זו הטרידה אותי כאשר ישבנו "שבעה" על בנו מחמד עיננו ז"ל, והיתה לנו מצד אחד ההרגשה שנעקר מאתנו עצם מעצמנו, דבר יקר אשר אין מלים לתאר את גודל הכאב וההרגשה של ההפסד והאבדון שנאבד מאתנו. הרי כאשר אדם מאבד סכום כסף גדול הוא מצטער מאד על כך. ואם כן יש לדון מזה קל וחומר ובן-בנו של קל וחומר, לאבידה שכזו!

מצד שני הטרידה אותנו המחשבה; הרי אנו מאמינים בני מאמינים, המאמינים באמונה שלימה שהכל הוא מגזירת עליון, ושהקב"ה הוא האב הרחמן טוב ומטיב היודע היטב מה טוב לאדם. ואם כן אין ספק שמה שעשה ה' עמנו — לטב עביד. ואם כן, שמא עלינו להתגבר על הרגש הטבעי ולהשתדל לא להצטער. יתכן, כך הרהרנו, שדרך העבודה התמימה צריכה להיות שלא לבכות כלל. ומה שחז"ל אמרו ג' ימים לבכּי, זהו רק היתר לבכות. והיתר זה ניתן לשלושה ימים בלבד, ואחריהם אסור אפילו להוריד דמעה.

העלנו את מבוכתנו בפני גדולי תורה ויראה שליט"א, ובעזרתם זכינו להבהרת הענין, כפי שיבואר להלן.

מובא במדרש: "בעת שהלך אברהם אבינו לעקידתו של יצחק, היה בוכה ולבו שמח" (בראשית רבה נו, ח). בספר "עבודת הגרשוני" (נתחבר ע"י נכד הגר"א) מובא בשם הגר"א ביאור לדברי המדרש וזה לשונו: "דהרי קשה לומר על אותו צדיק שבכה בהעבודה הזאת... וגם קשה דאם בכה, למה היה לבו שמח? ואלא דהמדרש בא לאשמעינן שבחו וגודל מעלתו של אברהם. ומזה נוכל גם אנחנו לידע דרך נכון

בעבודת ה'. והיינו שמחמת שרצון אברהם היה תמיד דבוק בעבודת ה' באהבה עזה כאש בוערת, וכל מחמדי תבל היו לו כאפס ואין נגד אהבת ה' ועבודתו. וגם בנו החביב לו מאד, לא היה נחשב בעיניו כלל נגד אהבת ה'. ולזה, כאשר אמר לו ה' 'קח נא' בלשון בקשה, והפליג לו הדבר באומרו: 'את בנך את יחידך', להורות לו שחביב הוא לו מאד. על כל זה לא ישגיח על זה, שדבר גדול הוא בעיניו. ואברהם לפי שלא היה לו רצון אחר זולת רצון ה', לכן לא מצא בלבו שיהיה הדבר גדול כל כך. ולכן חשב בלבו מחשבות איך לברוא לעצמו רצון הפכי, כדי שאחר כך יבטל הרצון ההפכי ההוא מפני רצון ה'. לכן התחיל לחשוב מחשבות ולצייר בנפשו גודל אהבתו אל בנו, ואיך הוא יקר וחביב לו. וכמה תחבולות עשו, עד שנפקדו לעת זקנותם. וגודל יקרותו של בנו מצד עצמו. וגם צייר בלבו גודל הצער שיהיה לו וגם לשרה בהעדרו מהם. וצייר בלבו כמה הצטיירויות בזה עד שנתפעל בצער גדול עד שהתחיל לבכות מרוב צערו. ואחר כך העלה בלבו גודל עוז אהבתו ברצון ה', והיה לבו שמח שהולך לעשות רצון ה' בדבר כזה, ובביטול רצונו מפני רצון ה' יתברך". עד כאן לשונו.

דברים אלה מאירים ומבהירים כיצד יש לקבל את הדברים, והיאך יש לנהוג. מתברר שלא זו בלבד שמותר להצטער ולבכות, אלא אדרבה תחושת הצער והכאב מסייעת לאבל להגדיל את אהבת ה' בלבו הדואב. ובכוחה לחזקו ביתר עוז ביסודות האמונה. לפיכך ברור שהתעוררות הרגש הפנימי העז של הפסד האבידה בפטירת בנו ר"ל או שאר קרובים, המביאה לידי כאב עד כדי התרגשות ובכי אפילו לאחר ג' ימים – וגם לאחר כמה חדשים – אין בה שום סתירה להלכה האומרת ג' ימים לבכי. מכיון שחז"ל לא התכוונו לאסור את הבכי שבא מכח הרגש הטבעי המתעורר אצל האדם.

יש להטות את ההתרגשות והצער לאפיק הנכון. על האדם לחזק את עצמו ואת בני ביתו בקבלת דין שמים, על ידי חיזוק יסודות האמונה שאין עוד מלבדו! ויתקעו בלבם את ההכרה שהצער והכאב הפוקדים אותם, ניתנו להם מאת הבורא יתברך. ומכיון שכל רצונו הוא להיטיב עם ברואיו, אין ספק שהכל לטובה. מתוך כך יקבלו את מנת סבלם באהבה, והצער והבכי יהפכו להיות חלק מעבודת ה' בקבלת דין שמים כהלכה.

זהו בודאי רצון ה', כי רק אם ינהג בדרך זו – יעלה ויתעלה. אבל אם הוא מדכא את הרגש הטבעי, הוא מכניס את עצמו למצב בו הוא מרחף באויר ואינו חי את המציאות שבה הוא שרוי. בהנהגה כזו אין שום מקום לעליה בקבלת דין שמים על פי יסודות האמונה.

רצון ה' הוא שהאדם ילך בדרכו של אברהם אבינו ע"ה, שהיה בוכה ולבו שמח. אמנם מחובתנו להדגיש שלא מוטלת עלינו החובה לחפש דרכים להגדיל את הצער, כפי שעשה אברהם אבינו. זאת היתה דרך העבודה המיוחדת לאברהם אבינו